

Det Anarkistiske Bibliotek

Anarkiets spænding

Alfredo Bonanno

Alfredo Bonanno
Anarkiets spænding
1996

benzinpaabalet.noblogs.org

Transskription af en tale holdt ved mødet »Anarki og Demokrati«,
Laboratory Anarchico, Cuneo, 1996. Italiensk originaltitel: *La tensione anarchica*. Engelsk titel: *The anarchist tension*. Oversat til engelsk af Jean Weir.
Oversat fra engelsk til dansk af Bob Ild med titlen *Den anarkistiske spænding*.
Bearbejdet af *Benzin på bålet*.

da.theanarchistlibrary.org

1996

Jeg er altid lidt forlegen, når jeg begynder på en tale, i det mindste til at begynde med. Og denne forlegenhed tiltager ved sådanne tilfælde, som vi fejlagtigt kalder for konferencer, eller som man mere beskedent forsøger at kamuflere dem: konference-debatter. Når alt kommer til alt handler det om nogen som dukker op fra et andet sted, måske fra en anden generation, som om de var rejst hertil fra fortiden. Nogen som står i dette klasseværelse for at tale, og på en mærkelig måde, endda i faretruende grad, ligner dem som hamrer på jeres hjerner med ganske andre intentioner. Hvis I hører nøje efter, vil I dog opleve at det, på trods af mit udseende, er nogle ganske anderledes begreber som jeg skal til at skitsere.

Det første af disse begreber har form som et spørgsmål: Hvad er anarkisme? Det virker måske lidt mærkeligt at stille dette spørgsmål i denne situation, eftersom jeg med sikkerhed ved at her er mange anarkister tilstede, eftersom jeg kender dem personligt. Og om ikke andet, så burde anarkister i det mindste vide, hvad anarkisme er. Og dog er det stadig nødvendigt, igen og igen, at forsøge at besvare spørgsmålet: »Hvad er anarkisme?« Selv med nogle få ord. Hvordan kan det være? Det er normalt ikke tilfældet, når det kommer til andre af livets udtryksformer, eller andre aktiviteter eller idéer som kan defineres som noget bestemt.

Altså bliver anarkister ved med at stille sig selv spørgsmålet: Hvad er anarkisme? Hvad betyder det at være anarkist? Hvorfor? Fordi det ikke er noget der kan defineres en gang for alle, proppes i et pengeskab og betragtes som et arvegods man kan tappe af lidt efter lidt. At være anarkist betyder ikke at man har nået en vished eller har sagt én gang for alle: »Så, fra nu af er jeg i besiddelse af sandheden og derfor, i det mindste ud fra idéens synspunkt, er jeg en privilegeret person.« Enhver der tænker sådan er ikke anarkist i ordets egentlige betydning. I stedet, er en anarkist et menneske, der virkelig stiller spørgsmålstejn ved sig selv som person, og spørger sig selv: »Hvad er mit liv ifølge det jeg gør og i forhold til det jeg tænker? Hvilken sammenhæng skaber jeg hver dag imellem alt hvad jeg gør; hvordan er jeg anarkist kontinuerligt, uden at lave overenskomster, indgå små daglige kompromiser, etc.?«

Anarkismen er ikke et begreb der kan læses fast i et ord, som på en gravsten. Det er ikke en politisk teori. Det er en måde at forstå livet på, og livet, hvilken alder vi end har, om vi er gamle eller børn, er ikke noget definitivt: det er noget vi må vove dag efter dag. Når vi vågner om morgenen og sætter fødderne på gulvet, må vi have en god grund til at stå op, hvis ikke, kan det være lige meget om vi er anarkister eller ej, så kan vi lige så godt blive i sengen og sove. Og for at have en god grund, må vi have en idé om hvad vi har tænkt os at gøre,

fordi at for anarkismen, for anarkisten, er der ikke forskel på hvad vi gør og hvad vi tænker, men der er en vedvarende forvandling fra teori til handling og fra handling til teori. Det er det som adskiller anarkisten fra én som har en anden opfattelse af livet, og som udkrystalliserer denne opfattelse i en politisk praksis, i politisk teori.

Det er dét som I normalt ikke får fortalt, som I aldrig læser om i aviserne, som ikke står i bøgerne, som skolen skinsygt holder hemmeligt, for det er hemmeligheden ved livet: adskil aldrig, aldrig, tanke fra handling, det vi ved og det som vi forstår fra det vi gør og den måde som vi udfører vores handlinger på.

Det er dét som adskiller en politiker fra en anarkistisk revolutionær. Ikke ordene, ikke begreberne og, tillad mig, i visse aspekter ikke engang handlingerne, for det er ikke deres ekstreme – lad os sige radikale – konklusion i angrebet, der karakteriserer handlingerne og skelner dem fra hinanden. Det er ikke engang nøjagtigheden i valg af mål, som kvalificerer dem, men måden hvorpå personen, kammeraten som udfører disse handlinger, lykkes med at gøre dem til et udtrykfuldt øjeblik af sit liv, en præcis beskrivelse, meningsfuldhed, livskvalitet, glæde, begær, skønhed, og ikke den praktiske realisering, triste realisering af en gerning, der på dræbende vis er et mål i sig selv, fordi den sætter en i stand til at sige: »Jeg har gjort noget i dag,« fjernt fra mig selv, i periferien af min eksistens.

Det var én forskel. Og fra den opstår en anden, efter min mening betydelig, forskel. Enhver der tror at det som bør gøres er udenfor os selv og realiseres som et antal af sejre og nederlag – livet er en rutsjebane, nogle gange går det op, andre gange går det ned. Nogle gange går det godt, andre gange går det dårligt. Hvem som end tror at livet består af den slags: f.eks., det klassiske billede på en demokratisk politiker (herregud, en man kan tale med, en flink fyr, tolerant og eftergivende, tror på fremskridtet, på fremtiden, på et bedre samfund, på frihed), altså sådan en person, sikkert uden jakkesæt og slips, en person der på nært hold ligner en kammerat og som selv siger at han er det, denne person kunne lige så godt være en panser, det gør ingen forskel. Hvorfor ikke? Der er demokratiske politimænd, den uniformerede undertrykkelses æra er ovre, i dag har undertrykkelsen sine venlige sider, de undertrykker os med en masse fremragende idéer. Hvordan kan vi så identificere denne person, denne demokrat, hvordan kan vi genkende ham? Og hvis han blænder os, hvordan kan vi så forsvare os imod ham? Vi kan identificere ham på det faktum, at for ham er livet realiseringen, hans liv består af at gøre ting, en kvantitativ gøren der udfolder sig for hans øjne, og intet andet.

kapitalisme, postindustriel kapitalisme, er ved at ændre sig; om nogle anarkistiske strukturer der ikke længere er acceptable i dag, og den måde man kan opponere sig imod magtens virkelighed og, til slut, har jeg nævnt forskellen på traditionel anarkisme og nutidens oprørske anarkisme.

Mange tak.

vores revolutionære værdier, og måler dem i forhold til et sammenstød, hvori vi ikke er de eneste tilstedeværende.

Derfor er vi nødt til at udskille nogle betydelige mål og bekræfte deres eksistens – vi er så heldige at disse mål eksisterer uophørligt og overalt – og medvirke til at skabe forudsætningerne for at de udnyttede, på hvis rygge disse mål realiseres, gør noget for at ødelægge dem.

Jeg tror, at denne revolutionære proces er af en oprørs natur. Den har ikke nogle mål (og dette er vigtigt) af en kvantitativ natur, fordi ødelæggelsen af et mål, eller forhindringen af et projekt, ikke kan måles i kvantitative begreber. Det sker nogle gange at nogen siger til mig; »men hvad har vi opnået?«. Når noget er gjort, husker folk ikke engang anarkisterne bagefter. »Anarkister? Hvem er disse anarkister? Monarkister? Er det dem der, som støtter kongen?« Folk har dårlig hukommelse. Men hvad gør det? Det er ikke os de skal huske, men deres kamp, for kampen er deres. Vi er blot en mulighed i denne kamp. Vi er noget ekstra.

I det befriede samfund, hvor anarki er opnået i en ganske ideel grad ville anarkister, som er uundværlige i den sociale kamp på alle niveauer, blot have den rolle at skubbe kampene videre og videre, eliminere selv de mindste spor af magt, og altid perfektionere spændingen hen imod anarki. Anarkister befolker en ubehagelig planet ligegyldigt hvad, for når kampen går godt bliver de glemte, og når den går dårligt bliver de beskyldt for at være de ansvarlige, eller for at have grebet tingene forkert an, eller have drevet den mod de forkerte konklusioner. Så ingen illusioner når det kommer til kvantitative resultater af nogen slags: hvis kampen realiseret fra et oprørs synspunkt er korrekt, er gået godt, vil resultaterne, hvis der vil være nogen, måske være brugbare for dem der har udført kampen, men bestemt ikke for anarkisterne. Det er vigtigt ikke at ende som offer for den illusion, som mange anarkister desværre gør, at tro at en kamps positive resultat vil føre til at vores grupper vil vokse, for sådan er det ikke, og det fører systematisk til desillusionering. At vores grupper vokser, og at der sker en stigning i antallet af kammerater, er vigtigt, men dette sker ikke på grund af de resultater vi opnår, så meget som ved skabelsen og opbygningen af en idékraft, tydeliggørelsen vi snakkede om tidligere. De forskellige kamps positive resultater og den numeriske stigning indenfor anarkistiske grupper, er to ting der ikke kan ses som en proces af årsag og virkning. Måske er de forbundet, måske ikke.

Her til sidst vil jeg blot sige et par ord for at resumere: jeg har snakket om hvad anarkisme er, hvad demokrati er, og den uforstand vi konstant står ansigt til ansigt med; om de måder hvorpå de magtstrukturer vi kalder moderne

Når vi snakker med nogen, kan vi ikke bede om at se deres medlemskort. Deres idéer ender oftest med at gøre os totalt forvirrede og ude af stand til at forstå noget, fordi vi alle sammen er sådan en flok rare, progressive sludrechatter, der elsker at prise skønheden ved tolerance og den slags. Hvordan kan vi se at vi har en fjende, den værste af vores fjender, siddende foran os? For i det mindste kunne vi forsvare os imod den gammeldags fascist. Han slog ud efter os, og hvis vi var i stand til det slog vi tilbage, hårdere. Nu er det anderledes, situationen har ændret sig. Nu til dags kan det til og med være svært at få øje på en fascist. Men det individ som vi prøver at beskrive, denne demokrat som vi finder overalt, i skolen, i parlamentet, på gaden eller i en polituniform, som dommer eller doktor, denne person er vores fjende, fordi han opfatter livet anderledes end vi gør, fordi livet i hans øjne er en anden form for liv, fordi det ikke er vores liv, fordi vi i hans øjne lige så godt kunne være fra det ydre rum, og jeg kan egentlig heller ikke se, hvorfor vi skulle anse ham for at være fra vores planet. Dette er skillelinjen imellem os. Fordi hans opfattelse af livet er af en kvantitativ natur, fordi han måler ting som succes, eller om i vil, fiasko, men altid ud fra et kvantitativt synspunkt, og vi måler dem anderledes, og det er hvad vi bør tænke over: på hvilken måde har livet en anden betydelse for os, en betydelse som er kvalitativt anderledes?

Så denne elskværdige herre overøser os med kritik og siger, »ja, anarkister er gode mennesker, men de er ineffektive. Hvad har de nogensinde opnået op gennem historien? Hvilken stat har været anarkistisk? Har de nogensinde virkeliggjort en regering uden regering? Og er et frit samfund, et anarkistisk samfund, et samfund uden magt, ikke en selvmodsigelse?« Og denne klippeblok af kritik som vælter ned over os er bestemt god nok, for hvis vi kigger nærmere på de tidspunkter hvor anarkister kom tæt på at realisere deres utopi om det frie samfund, som i Spanien eller Rusland, hvis vi ser nøje efter, vil vi opdage at disse konstruktioner i nogen grad er modtagelige for kritik. De er helt sikkert revolutioner, men de er ikke libertære revolutioner. De er ikke anarki.

Nå, men når disse herrer siger, »I er utopister, I anarkister er en flok dagdrømmere, jeres utopi ville aldrig fungere,« bør vi svare, »ja, det er sandt, anarkismen er en spænding, ikke en realisering, ikke et konkret forsøg på at bringe anarkismen i stand i morgen tidlig«. Men vi bør også være i stand til at sige: »Men I, demokratiske herrer i regeringen der regulerer vores liv, der tror I kan nå ind i vores hoveder, vores hjerner, der regerer igennem de meninger I selv skaber dagligt i jeres aviser, universiteter, skoler, etc., hvad har I herrer opnået? En verden som er værd at leve i? Eller en verden af død, en verden hvor

livet er en flad affære, tomt for kvalitet, berøvet enhver mening?» En verden hvor man når en bestemt alder, snart kan gå på pension, og spørger sig selv, »men hvad har jeg gjort med mit liv? Hvad har været meningen med at leve alle disse år?»

Det er hvad I har opnået, det er hvad jeres demokrati er, det er jeres idé om folket. I regerer et folk, men hvilken betydning har folket? Hvem er folket? Kan det være at de er den lille, ikke engang særligt betydelige del der går til valg, stemmer på jer, nominerer en minoritet, der så nominerer en anden minoritet der er endnu mindre end den første, og som så regerer os i lovens navn? Men hvad er disse love, om ikke et udtryk for en lille minoritets interesser – fra begyndelsen indrettede til at tilgodese denne minoritets berigelse, magt, etc.?

I regerer i magtens navn, en magt som kommer fra hvad? Fra et abstrakt begreb, har I realiseret en struktur som i mener kan forbedres... Men hvordan, og på hvilken måde, er den nogensinde blevet forbedret op gennem historien? Hvilke vilkår lever vi under i dag, om ikke dødens vilkår, en undertrykkelse af kvalitet? Dette er kritikken vi bør spytte tilbage i fjæset på demokratiets støtter. Hvis vi anarkister er utopister, så er vi det som en spænding hen imod kvalitet, og hvis demokrater er utopister, så er de det som en reduktion hen imod kvantitet. Og imod reduktionen, imod denne borttæring, som udledes i et forhold som er til mindst mulig skade for dem og mest mulig skade for det enorme antal mennesker der udnyttes, imod denne elendige virkelighed opstiller vi vores utopi, som i det mindste er en kvalitetens utopi, en spænding hen imod en anden fremtid, én der er radikalt anderledes end det som vi lever i nu.

Så alle disse kommentarer som I får fra dem der taler til jer i den politiske realismes navn, statsmænd, lærere (som er statsmændenes tjenere), teoretikere, journalister, alle de intellektuelle som passerer igennem klasseværelser som dette, og som i realistens rolige, tolerante sprog meddeler jer, at under alle omstændigheder er intet andet muligt, verden er som den er, det er nødvendigt at ofre sig; se, disse mennesker bedrager jer. De bedrager jer, for sandheden er at I kan gøre noget andet, fordi hver eneste af os med sin sårede værdighed er i stand til at gøre oprør mod et sådant bedrageri. For hvem som helst af os, kan indse at vi er blevet bedraget, når vi endelig opdager hvad som bliver gjort til skade for os. Og ved at rejse os imod alt dette kan vi ikke alene forandre tingenes virkelighed, indenfor de grænser vi er i stand til at forstå dem, men også vores eget liv, gøre det værd at leve. Man vil være i stand til at stå op om morgenen, sætte fødderne på jorden, se sig selv i spejlet og sige, »Endelig har jeg været i stand til at forandre tingene, i det mindste hvad angår mig selv,«

(som f.eks. ødelæggelsen af basen i Comiso). Lige meget hvor fantastisk og interessant denne idé var, var den bestemt ikke virkeliggørelsen af anarki. Hvad ville der være sket, hvis det virkelig var lykkedes nogen at nå ind på basen og ødelægge den? Jeg ved det ikke. Sandsynligvis ingen ting, muligvis alting. Jeg ved det ikke, ingen ved det. Men det smukke ved at virkeliggøre denne ødelæggelse, findes ikke i de mulige konsekvenser.

Anarkister garanterer intet af det de gør. De udpeger forskellige personers og strukturers ansvar på grundlag af sin beslutsomhed til at handle, og fra dette øjeblik er de sikre på sig selv, fordi deres idé om retfærdighed illuminerer deres handlinger. De peger på en persons ansvar, eller flere personers, en struktur eller flere, og konsekvenserne som et sådant ansvar leder til. Det er her vi finder anarkisters beslutsomhed til at handle.

Men idet de begynder at handle i samarbejde med andre mennesker, er de også nødt til at forsøge at bygge strukturer der er i stand til at holde sammen på, og skabe konsekvenser, i kampen imod magten. Det må vi aldrig glemme. Og det er en vigtig pointe at reflektere over: magten realiserer sig i tid og rum, og er ikke et abstrakt fænomen. Kontrol ville ikke være mulig, hvis politistationer ikke eksisterede, hvis fængsler ikke eksisterede. Den lovgivende magt ville ikke være mulig, hvis parlamentet ikke eksisterede, eller hvis der ikke var nogen små regionale parlamenter. Den kulturelle magt som undertrykker os, som fabrikker meninger, ville ikke være mulig, hvis der ikke var nogen skoler eller universiteter. Og skoler, universiteter, politistationer, fængsler, industrier og fabrikker er alt sammen ting som realiserer sig på bestemte steder, afgrænsede steder hvor vi kun kan være og bevæge os rundt, hvis vi accepterer bestemte ting og spiller spillet. Lige nu er vi her, fordi vi har aftalt at spille spillet, ellers ville vi ikke have kunnet komme ind i bygningen. Dette er interessant. Vi anvender strukturer af denne slags, men under et angreb er denne slags steder forbudt område. Hvis vi var kommet her med det formål at angribe, ville politiet selvfølgelig have forhindret os.

Nå, men fordi magten realiserer sig selv i det fysiske rum, er anarkisters forhold til dette vigtigt. Selvfølgelig er oprøret et individuelt faktum, og derfor er der et sted dybt inde i os hvor vi tænker, om natten når vi skal til at falde i søvn » ... nå, men ifølge den seneste analyse så tingene ikke så skidt ud«. Man føler fred med sig selv, og så falder man i søvn. Der, i det sted inden i os, i dette private rum, kan vi bevæge os rundt som vi ønsker. Men så må vi bevæge os tilbage til den sociale virkeligheds fysiske rum. Og det fysiske rum er, når vi tænker over det, næsten fuldstændigt under magtens kontrol. Så når vi bevæger os omkring i dette rum, bærer vi vores værdier om oprøret med os,

træk at de angriber virkeligheden som de befinder sig i, uden at vente på ordrer fra nogen. De skal også være »autonome«, altså være uafhængige af, og uden kontakter med, politiske partier eller fagforeninger. Og til sidst bør de overveje hvert problem i sig selv, og ikke foreslå platforme som stiller generelle krav, og som uafværgeligt udvikler sig til en administration i stil med et miniparti eller en lille alternativ fagforening. Sammenfatningen af disse idéer virker nok ret abstrakt, så derfor vil jeg gerne inden vi afslutter give et eksempel, for nogle af disse ting forstås bedre i praksis.

En teoretisk model af denne slags, blev brugt under et forsøg på at forhindre konstruktionen af en amerikansk missilbase i Comiso i de tidlige firser. Anarkisterne der indgik i over to år, skabte »selvstyrende ligaer«. Disse selvstyrende ligaer var ikke-anarkistiske grupper, som opererede i området udelukkende med det mål at forhindre konstruktionen af basen, ved at ødelægge projektet under dets udførelse.

Ligaerne var autonome kernegrupper, med det træk at deres eneste mål var at angribe og ødelægge basen. De påtog sig ikke en hel serie af problemstillinger, for havde de gjort det ville de have endt som grupperinger af syndikalister med mål som at, lad os sige, forsvare arbejdspladser, finde jobs eller løse andre umiddelbare problemer. I stedet var deres eneste mål at ødelægge basen. Deres andet træk var permanent konflikt, det vil sige at fra det øjeblik disse grupper blev skabt (de var ikke anarkistiske grupper, men der var folk i dem der var anarkister), gik de i konflikt med alle kræfter involveret i konstruktionen af basen, uden at denne konflikt blev ledet eller erklæret af et eller andet repræsentativt organ, eller af anarkisterne der havde arbejdet for initiativet. Det tredje træk var disse grupper fuldstændige autonomi. Med det menes, at de ikke var knyttet til noget parti eller nogen fagforening, etc. Dele af kampen imod basen er kendt, andre er ikke, og jeg ved ikke om historien burde tages op igen her, jeg ville bare nævne den som et eksempel.

Så den oprørske anarkisme er nødt til at overkomme et essentielt problem. Den behøver at overskride en bestemt grænse, for ellers vil den blot forblive en idé om oprørske anarkisme. Det betyder at kammeraterne, der har udlevet det oprør af en personlig natur som vi tidligere var inde på; den illumination som skaber en idékraft inden i os, i opposition til meningernes sludren, og som skaber affinitetsgrupper og opbygger forhold til kammerater fra andre steder, i en uformel struktur, kun realiserer en vis del af arbejdet. På et tidspunkt er de nødt til at bestemme sig, krydse en grænse, tage et skridt i en retning, som ikke er nem at vende tilbage fra. De må indgå i relationer med folk der ikke er anarkister, angående et problem som eksisterer her og nu, og som kan indkredses

og føle at man er en person som er værdig til at leve sit liv, og ikke blot en marionet i hænderne på en dukkefører, som man ikke engang kan se tydeligt nok til at spytte i ansigtet.

Det er derfor anarkisme bliver ved med at vende tilbage til spørgsmålet om hvad anarkisme egentlig er. For anarkismen er ikke en politisk bevægelse. Eller, det er den også, men kun i mindre grad. Det faktum, at den anarkistiske bevægelse op gennem historien har præsenteret sig som en politisk bevægelse, betyder ikke at det udtømmer alt anarkistisk livspotentiale. Anarkismen bliver ikke bestemt af den anarkistiske gruppe i Cuneo, eller af grupper i Torino, London eller noget som helst andet sted. Det er ikke anarkisme. Selvfølgelig er der anarkister der, eller det må man formode at der er, kammerater af den slags som har påbegyndt sine individuelle oprør, som er blevet klar over sammenhængen af forpligtigelser og tvang som de lever i. Men anarkismen er ikke kun det, den er også en spænding, livets kvalitet, en styrke vi er i stand til at destillere fra os selv, kapaciteten til at ændre virkeligheden. Anarkismen er hele dette projekt af forandring kædet sammen med det vi skaber i os selv, når vi forårsager vores personlige forandring. Den er ikke et kvantificerbart faktum som kan katalogiseres i historien. Den er heller ikke en begivenhed der vil finde sted med tiden, dukke op med bestemte teorier, mennesker, bevægelser eller, hvorfor ikke, specifikke revolutionære handlinger. Der er altid noget mere end blot summen af disse elementer, og det er dette mere, som er grunden til at anarkismen fortsætter med at leve videre ad andre veje.

Altså er vi til stadighed nødt til at fastholde et forhold imellem denne spænding hen imod det absolut anderledes, det utænkelige, det usigelige, en dimension som vi må virkeliggøre uden egentlig at vide hvordan, og den daglige erfaring af hvad vi er i stand til at gøre, og gør. Et forandringens og forvandlingens forhold, for at være præcis.

Det første eksempel jeg kommer i tanke om, er endnu et selvmodsigende element. Tænk over hvad der ligger bag sætningen »der er problemer som skal løses«. Det er en klassisk frase. Vi har alle problemer at løse. Selve livet er et problem der skal løses. At leve er et problem, vores sociale vilkår, at være nødt til at bryde ud af denne cirkel som fastholder os, hele vejen ned til den daglige gøren og laden. Vi anser alt dette for at være et problem.

Og heri ligger den store misforståelse. Hvorfor? De selv samme strukturer som undertrykker os (jeg tror at de fleste tilstedeværende er studerende), insisterer på at der er problemer der skal løses, og at de kan løse dem for os. Og endvidere, så anvender de eksempler på problemer som kan løses med geometri, matematik, etc. Men den slags problemer, matematiske problemer, som

fremstilles som løselige, er falske problemer; de løses egentlig ikke. Svarene er ikke andet end gentagelser af samme problemer i en anden form, i tekniske termer; en tautologi. Man siger en ting, og svarer ved at gentage den samme ting på en anden måde. Så helt grundlæggende løses problemet ikke, men bliver bare gentaget.

Og så længe vi taler om problemer som involverer os alle, vores daglige eksistens, så taler vi om emner af en sådan kompleksitet at svarene ikke kan begrænses til blot at gentage problemet. Tag f.eks. »problemet med politiet«. Politiets eksistens er et problem for mange af os. Der kan ikke herske nogen tvivl om at politiet er et værktøj, som staten bruger til at undertrykke os, til at forhindre os i at gøre bestemte ting. Hvordan løser man sådan et problem? Kan problemet med politiet løses? Selve spørgsmålet viser sig at være absurd. Der er ingen løsning på problemet med politiet. Og dog vil det ud fra et demokratisk synspunkt være muligt at løse nogle aspekter af det, ved at demokratisere nogle bestemte strukturer, forandre politimændenes attituder, etc. Men at tro, at det løser problemet med kontrol og repression, er lige så dumt som det er ulogisk. For i virkeligheden er det ikke andet end en måde at regulere repressionen på, og sørge for at den stadig er i hænderne på magthaverne, på staten. Hvis en demokratisk politik er nyttig i dag, så er en meget mindre demokratisk struktur med kontrol og repression nyttig i fremtiden, præcis som den har været det i fortiden, og alle usædvanlige og marginale minoriteter som ser anderledes på sagen, vil blive udstødt og elimineret fra rækkerne.

Når jeg siger politi, så mener jeg enhver repressiv struktur fra militærpolitiet til domstolene, alle manifestationer af staten, som er til for at kontrollere og undertrykke. Som I ser, kan sociale problemer ikke løses. Det bedrageri som udføres af demokratiske strukturer er præcis den påstand at de kan løse sådanne problemer. Dette bedrageri viser hvordan demokratisk politik ikke er baseret på virkeligheden, eller på blot et minimum af noget konkret. Alt er rigget op på den forudsætning at tingene kan forbedres, kan løses med tiden, kan bringes i orden. Magtens styrke ligger i den forudsætning at sagerne kan bringes i orden, og det er ved denne forbedring at magten opretholdes på længere sigt. Magtrelationerne ændrer sig, imens vi venter forgæves på det de lovede os. For disse forbedringer bliver aldrig virkeliggjorte. For magten ændrer og forvandler sig gennem tiden, og forbliver dog altid den samme. En håndfuld mænd, en minoritet af privilegerede som har magten i sit greb, ser til sine egne interesser, og sikrer herredømmets vilkår for den som har kommandoen.

Nå, hvilke værktøjer har vi til at bekæmpe tingenes tilstand? De ønsker at kontrollere os? Så vi nægter at blive kontrolleret. Selvfølgelig kan vi gøre det.

Det er derfor vi hævder, at det er nødvendigt at etablere små grupper grundlagt på konceptet om affinitet, ja selv bittesmå grupper, gjort af meget få kamerater, som kender hinanden og lærer hinanden bedre at kende, for man kan ikke opnå affinitet uden at have kendskab til hinanden. Man kan kun erkende sine ligheder ved at gå ind på de punkter som fastlægger éns forskelligheder, ved at komme nærmere ind på hinanden. Denne viden er et personligt faktum, men også et spørgsmål om idéer, debat og diskussioner. Men i forhold til de første punkter vi var inde på i aften, hvis I kan huske dem, kan man ikke komme ind på disse idéer hvis der ikke findes en praksis hvor man udfører dem i handling. Så der er altså en kontinuerlig, gensidig proces hvor man går i dybden med idéer og virkeliggør dem i handling.

En lille gruppe kamerater, en lille gruppe der bare mødes om aftenen for at få sig en sludder, ville ikke kunne kaldes for en affinitetsgruppe, men blot en gruppe venner, et drikkelag der mødes om aftenen for at snakke om alt mellem himmel og jord. Derimod en gruppe, der mødes for at diskutere, og ved at diskutere forbereder sig på handling, og som ved at handle bidrager til udviklingen af en diskussion, som forvandler sig til en diskussion om hvad der bør gøres; det er en affinitetsgruppes mekanismer. Hvordan kan disse affinitetsgrupper komme i kontakt med andre, hvor det dyberegående kendskab der eksisterer i den enkelte gruppe, ikke nødvendigvis eksisterer? Denne kontakt kan sikres gennem uformel organisering.

Men hvad er en uformel organisation? Der kunne være uformelle forhold imellem de forskellige affinitetsgrupper som indleder kontakt med hinanden for at udveksle idéer og gøre ting sammen, og som konsekvens deraf eksistensen af en organisation, muligvis vidt spredt ud over landet og bestående af titals eller, hvorfor ikke, hundreder af organisationer, strukturer og grupper med en uformel karakter og grundlagt på diskussion, tilbagevendende analyse, behov for at gøre ting sammen, etc. Den oprørske anarkismes organisatoriske logik er anderledes end den slags organisationer som vi nævnte tidligere vedrørende anarkosyndikalisme. Denne organisatoriske form, som her berøres med nogle få ord, fortjener at blive set nærmere på, hvad jeg dog ikke kan nå indenfor rammerne af en konference. Men jeg mener at en sådan form for organisation blot ville forblive i den anarkistiske bevægelse, hvis den ikke også kunne virkeliggøres udenfor den, det vil sige ved skabelsen af eksterne grupper, eksterne kernegrupper, med uformelle karakteristika. Disse grupper skal ikke kun bestå af anarkister; enhver som har i sinde at kæmpe for at nå visse givne mål, selv begrænsede mål, kan deltage, så længe de godtager nogle essentielle vilkår. Først og fremmest permanent konflikt, det vil sige, at grupperne har det

en lang, tragisk og blodig affære som kan gå igennem ubegribeligt voldelige og tragiske begivenheder.

Det er den virkelighed, vi er på vej imod. Ikke fordi vi ønsker det, ikke fordi vi kan lide vold, blod, ødelæggelse, borgerkrig, død, voldtægt og barbari. Ikke derfor, men fordi det er den eneste sandsynlige retning, den retning, som forandringen ønsket af dem som hersker over os og som bestemmer, har gjort nødvendig. De har bevæget sig ud på denne vej. Vi kan ikke ændre på alt dette ved ren ønsketænkning, ved blot at drømme. Med den gamle hypotese kunne man, da en stærk arbejderklasse eksisterede, narre sig selv til at tro på denne overgang, og organisere sig derefter. F.eks., så anarkosyndikalisterne i sine forslag til organisering en stærk syndikalistisk bevægelse, som ved at gennemtrænge arbejderklassen og organisere næsten alle, skulle udføre ekspropriationen og overgangen. Dette kollektive subjekt, som sikkert var mytisk helt fra begyndelsen af, eksisterer ikke længere, ikke engang i sin mytiske version, så hvilken mening er der i en syndikalistisk bevægelse med en revolutionær karakter? Hvilken mening ville der være i en anarkosyndikalistisk bevægelse? Ingen overhovedet.

Så kampen er nødt til at starte andetsteds, med andre idéer og metoder. Det er derfor vi har udviklet en kritik af syndikalisme og anarkosyndikalisme i løbet af de sidste femten års tid. Det er derfor vi er, og definerer os som, oprørske anarkister.⁵ Ikke fordi vi tror at løsningen er barrikaderne – barrikaderne kunne blive en tragisk konsekvens af valg som ikke er vore egne – men vi er oprørske fordi vi tror at anarkistisk handling nødvendigvis må stå ansigt til ansigt med en række meget alvorlige problemer. Disse mange problemer ønskes ikke af anarkismen, men påtvinges af den virkelighed som er skabt af magthaverne, og vi kan ikke få dem til at forsvinde, ved simpelthen at ønske dem bort.

En anarkistisk organisation der projicerer sig selv ind i fremtiden, burde derfor være adræt. Den kan ikke præsentere sig selv med fortidige strukturers klodsede karakteristika og kvantitative tyngde. Den kan ikke præsentere sig med et begreb som syntese, ligesom fortidens organisationer, hvor de anarkistiske strukturer påstod at kunne opsummere virkeligheden i de forskellige »kommissioner« som tog sig af forskellige problemer, og på periodiske kongresser tog beslutninger på grundlag af teser som til og med stammede fra det forrige århundrede. Alt dette er en lukket bog. Ikke fordi et århundrede er gået siden det blev udtænkt, men fordi virkeligheden har forandret sig.

⁵ *Insurrectionary anarchists.*

Vi gør det uden tvivl allerede, forsøger at minimere skaden. Men at afvise kontrollen i en social sammenhæng er kun gyldigt indtil et vist punkt. Vi kan begrænse visse aspekter af den, råbe op når vi bliver uretfærdigt ramt; men der er helt klart områder af magten hvor regler kaldes love, skilte indikerer afspærringer og mænd som kalder sig politiet forhindrer os i at trænge ind. Der er ingen tvivl om det, prøv at komme ind i parlamentet og se hvad der sker. Jeg ved det ikke. Bestemte niveauer kan ikke nås, nogle kontrolinstanser er uundgåelige.

Så hvad gør vi for at modsætte os denne situation? Drømmer? Vi har en idé om frihed, som vi desuden er nødt til at formulere omhyggeligt, for vi kan ikke sige: »Den frihed som anarkister ønsker er blot en reducere af kontrol.« I så fald ville vi stå over for problemet: »Men hvor stopper denne reducere af kontrol?« På det minimale niveau måske? Ville staten for eksempel blive legitim for anarkister, hvis den i stedet for at være dagens undertrykkerstat ville blive til, lad os sige, liberalisternes minimalstat? Nej, bestemt ikke. Så vi må tænke i andre baner. Det er ikke et spørgsmål om at forsøge at begrænse kontrol, men at afskaffe kontrol i det hele taget. Vi er ikke for mere frihed. Mere frihed er noget der gives til slaven, når hans lænker gøres længere. Vi er for afskaffelsen af lænken, hvilket vil sige at vi er for frihed, ikke mere frihed. Frihed betyder fraværet af alle lænker, fraværet af begrænsninger, og dermed alt hvad der følger af den konstatering.

Friheden er et svært og ukendt begreb. Det er smertefuldt, og dog bliver det solgt ved dørene som noget smukt, sødt og fredfyldt. Ligesom en drøm er den så fjern at den føles god, som alt det der ligger langt væk og skaber håb og tillid, en tro. Med andre ord viser det sig, at disse uhåndgribeligheder som tilsyneladende løser alle nutidens problemer, rent faktisk ikke løser dem, men slører dem, bytter om på dem, så vi er forhindret i at skabe et klart overblik over vor tids onder. Sandt nok, en dag vil vi være frie. Okay, det hele er noget rod, men inden i dette rod er der en underjordisk styrke, en ufrivillig orden, uafhængig af os og arbejdende i vores sted, som gradvist ændrer de elendige vilkår vi lever under, og fører os til en fri dimension hvor alle vil leve lykkeligt til deres dages ende. Nej, dette er ikke frihed, dette er et svindelnummer som på tragisk vis ligner den gamle idé om Gud, som ofte hjalp os og som stadig hjælper mange mennesker i deres lidelse, fordi de siger til sig selv, »det kan godt være at vi lider nu, men vi får det bedre i den næste verden«. Faktisk, som det står i evangeliet, vil de sidste blive de første, hvilket trøster de sidste fordi de ser sig selv som morgendagens første.

Hvis vi forsøgte at udbyde denne idé om frihed, dette svindelnummer, som virkelig, ville vi ikke udrette andet end at tage hånd om nutidens lidelse ved at medicinere sociale sår, på samme måde som præsten heler de fattige som lytter til hans prædiken, og narrer sig selv til at tro at Guds rige vil frelse dem fra deres smerte. Anarkister kan ikke tænke sådan. Frihed er et destruktivt begreb der involverer den fuldstændige udryddelse af alle begrænsninger. Lige nu er frihed en idé vi må bære i vore hjerter, men samtidigt må vi forstå, at hvis vi begærer den må vi være klar til at stå til ansigt med alle de farer som ødelæggelsen involverer, alle de farer som findes ved at destruere den etablerede orden som vi lever under. Frihed er ikke et begreb som vi kan vugge os til ro med, i håb om at forbedringer vil udvikle sig uafhængigt af vores kapacitet til at gribe ind.

For at forstå sådanne begreber, og for at blive bevidste om den risiko man løber ved at håndtere og udøve sådanne farlige begreber, er vi nødt til at udvikle *idéen* inde i os selv.

Der hersker også en anseelig forvirring på dette punkt. Normalt antages det, at hvad som helst der går igennem éns hoved, er en idé. Man siger »jeg har en idé,« og forsøger så at forstå hvad den betyder. Dette er den kartesianske opfattelse af idéen, som står i modsætning til den platoniske om en abstrakt, fjern ting man refererer til. Men det er ikke det vi mener, når vi taler om en idé. En idé er noget man refererer til, et element af styrke som er i stand til at ændre éns liv. Det er et værdiladet begreb, noget der kan udvikle og forandre vores forhold til andre. Alt det er en idé. Men hvilken er kilden, hvorfra de elementer der muliggør uddybelsen af sådanne idéer, udspringer? Skoler, universiteter, aviser, bøger, lærere, teknikere, fjernsyn etc.? Hvad når os fra disse værktøjer for information og kulturel finjustering? En anseelig ophobning af information vælter ned over os, koger inden i os som i en kedel, og får os til at producere meninger. Vi er tilbøjelige til at have meninger, ikke idéer.

Det er den tragiske konklusion. Hvad er en mening? Det er en fladtrykt idé, en idé som er gjort ensartet, for at gøre den acceptabel for så mange mennesker som muligt. Meninger er massegjorte idéer. Det er vigtigt for magten at disse meninger vedligeholdes, for det er gennem meninger, kontrollen af meninger, ikke mindst ved hjælp af propagandaens mekanismer, valgprocedurerne og medierne, at de opnår de givne resultater. Når nye magteliter dannes sker det ikke ud fra idéer, men meninger.

Hvad betyder det så at modsætte sig meningsdannelse? Betyder det at samle mere information? Det vil sige, at man mod informationen opstiller kontrainformation? Nej, for ligegyldigt hvordan man vender og drejer på det, er det

sin værdianalyse taler han om arbejdstempoet; i sin analyse af fremmedgørelse taler han om arbejdet. Der er intet i denne bog, som ikke omhandler arbejdet. Men det er fordi arbejderen var central for den marxistiske analyse da den blev udviklet. På det tidspunkt, kunne arbejderen ses som centrum for samfundets struktur.

Selvom de brugte andre analysemetoder, kom anarkisterne også tæt på at opfatte arbejderens position som centrum for samfundet. Tænk på anarkosyndikalisternes analyse. For anarkosyndikalisterne var det et spørgsmål om at føre konceptet om fagforeningskamp til sin ekstreme konklusion, ved at befri den fra lønforhandlingernes snævre dimension, og udvikle den til en revolution gennem generalstrejken. Så ifølge anarkosyndikalisterne ville fremtidens samfund, det frie anarkistiske samfund, ikke være andet end det nuværende samfund, fri fra magt, men med samme produktionsstrukturer, som ikke længere var hænderne på kapitalisterne, men tilhørte kollektivet som forvaltede dem i fællesskab.

Dette koncept er af flere forskellige årsager temmelig upraktisk i dag. For det første, fordi den teknologiske forandring har umuliggjort en simpel overgangsfase fra det nuværende samfund til det fremtidige som vi ønsker at leve i. En direkte passage ville være umulig af den simple årsag, at det er umuligt at bruge informationsteknologi i befriede former, på en befriende måde. Den nye teknologi og anvendelsen af computerteknologi, har ikke begrænset sig til nogle få modifikationer af nogle bestemte redskaber, men har også forandret alle andre teknologier. Fabrikken er f.eks. ikke blot den gamle struktur tilsat computerteknologi, men er blevet til en computerstyret fabrik, hvilket er noget helt andet. Med dette i baghovedet, er det ikke muligt her at gå dybere ind på disse begreber, på grund af den tid det ville tage at nå til bunds i dem. Så hvad vi må gøre er at forstå at det ikke er muligt at få noget ud af denne arv. Denne rute løber parallelt med enden på myten om arbejderklassens centrale rolle.

Nå, i en situation hvor arbejderklassen praktisk talt er opløst, eksisterer muligheden for eksproprieringen af produktionsapparatet ikke længere. Så hvad kan vi konkludere? Den eneste mulige konklusion er, at hele dette sæt af produktionsværktøjer skal ødelægges. Den eneste mulige vej, er at gå igennem destruktionsens dramatiske virkelighed. Hvis revolutionen som vi forestiller os den, og som vi endvidere ikke kan være sikre på vil finde sted, nogensinde sker, så vil det ikke være fortidens revolution, der blev forstået som en enkeltstående hændelse, som til og med kunne ske på en enkelt dag eller en fin aften, men

Hvad vil de gøre med sådanne personer? De vil bruge dem til udføre de justeringer, som er nødvendige for at omstrukturere kapitalen. De vil være nyttige for en mere effektiv administration af vilkårene og relationerne under morgendagens kapitalisme. Og hvordan vil disse relationer se ud? De vil være baseret på hurtigere og hurtigere forandring, et krav på at tilfredsstille ikkeeksisterende behov, behov som ledes og bestemmes af små grupper som bliver flere og flere. Dette nye menneske er det modsatte af, hvad vi er i stand til at forestille eller ønske os, det modsatte af kvalitet og kreativitet, det modsatte af virkelig lyst og livsglæde, det modsatte af alt dette. Hvordan kan vi bekæmpe virkeliggørelsen af dette teknologiske menneske? Hvordan kan vi kæmpe imod denne situation? Kan vi vente på at en dag skal komme, den store dag der vil vende op og ned på verden? Det som det forrige århundredes anarkister kaldte »*la grande soirée*«? Den store aften, eller den store dag – »*le grande jour*« – hvor kræfter ingen kunne have forudset, ville få overtaget og eksplodere i den sociale konflikt, kaldet revolutionen, som vi alle venter på? Hvor alt vil ændre sig, og der vil opstå en perfekt og glædesfyldt verden?

Dette er idéen om tusindårsriget. Nu da vi nærmer os enden på et årtusinde kunne den slå rod igen. Men vilkårene har forandret sig. Virkeligheden ser ikke sådan ud, og vi interesserer os ikke for at vente. Det som interesserer os er en anden form for indgriben, langt mere beskeden, men i stand til at opnå noget. Som anarkister føler vi os kaldet til at gøre noget. Vi føler os kaldet af vores eget individuelle ansvar, og det som jeg nævnte tidligere. Fra det øjeblik idéen lyser op i vores sind, ikke idéen om anarki, men idéen om retfærdighed, om frihed, når sådanne idéer illuminerer vores tanker og vi ser bedrageriet foran os – som vi i dag, mere end nogensinde, kan definere som et demokratisk svindelnummer – hvad kan vi så gøre? Vi må se at komme i gang, og det indebærer også at organisere os. Det indebærer at skabe vilkårene for fælles referencerammer og relationer anarkister imellem, vilkår som er nødvendigt til at være anderledes end fortidens.

Virkeligheden har ændret sig. Som jeg sagde før, er de i gang med at bygge et nyt menneske, et dequalificeret menneske, og de bygger dette menneske fordi de behøver at bygge et dequalificeret samfund. De har gjort op med arbejderskikkelsen, som var centrum for den tidligere opfattelse af det politiske samfund, efter at have dequalificeret ham. Tidligere var det arbejderen, som undertrykkelsen ramte hårdest. Det var derfor man troede, at det var denne samfundsfigur som nødvendigvis måtte undfange revolutionen. Man behøver blot at tænke på den marxistiske analyse. Marx' *Kapitalen* er dedikeret til arbejderens »frigørelse«. Når Marx taler om mennesket, mener han arbejderen. I

umuligt at opponere sig imod den konstante information vi dagligt bombarderes med, med kontrainformation i stand til at »demaskere« den egentlige dagsorden ved at efterforske den virkelighed som ligger bag al den informative sludren. Nej, vi kan ikke fortsætte i den retning. Hver gang vi forsøger, må vi indse at det er nytteløst, at vi ikke er i stand til at overbevise folk.

Det er derfor anarkister altid har et kritisk syn på spørgsmålet om propaganda: Ja, som I kan se har vi selvfølgelig et velfyldt bord her, som det så tit er tilfældet ved denne slags initiativer og konferencer. Her er som sædvanligt vores pjecer og bøger. Det flyder med blade og aviser, og vi er meget gode til at udgive den slags. Men det er ikke det eneste vi er nødt til at gøre, og i alle fald indeholder de ikke nogle former for kontrainformation, eller hvis de gør, er det en ren tilfældighed. Dette arbejde retter sig grundlæggende mod det mål, eller burde gøre det, at bygge en idé, eller et antal idéer, et antal stærke idéer.

Lad os tage et eksempel: I løbet af de sidste tre eller fire år har en affære udviklet sig, som aviserne har rapporteret om med forfærdelige navne som »tangentopoli«.¹

Hvad har hele denne kampagne så indgydt i folks tanker? Den har opbygget den mening, at loven er i stand til at skabe orden i tingene, i stand til at dømme politikere, ændre på vilkårene, og føre os bort fra de forhold som var typiske for den første Italienske Republik og til de nye under den Anden Republik. Denne mening, denne proces, er tydeligvis til stor nytte. F.eks. har den tilladt en »ny« magtelite at se dagens lys og tage den gamles plads. Ny til en hvis grad, men med lignende karakteristika og triste genopkog på gamle vaner og personager. Det er sådan meninger fungerer.

Lad os nu sammenligne processen for meningsdannelse, som giver en væsentlig fordel for magten, med konstrueringen af en idékraft, som her kunne være en dyberegående analyse af begrebet retfærdighed. Forskellen er afgrundsdyb. Men hvad er retfærdighed? Det var for eksempel ret for mange, og vi opfattede det også som ret, da Craxi² blev tvunget til at være låst inde i sin villa i Tunesien. Det hele har været ganske underholdende, fik os til at le, gav os en god fornemmelse, for det er altid rart når så højt opsatte svin ender med at blive sat ud af spillet. Men er det rigtig retfærdighed? Andreotti³

¹ »Rene hænder«. Retsager hvor nogle politikere blev dømt for at have modtaget penge fra kapitalister til gengæld for kontrakter indenfor den offentlige sektor.

² Tidligere formand for det socialistiske parti.

³ Magtfuld italiensk politiker fra det kristendemokratiske parti.

er f.eks. i vanskeligheder for tiden. Det lader til at han har kysset Riina⁴ på kinden.

Den slags nyheder gør os glade og får os til at smile, for et svin som Andreotti var irriterende helt ned på det fysiske plan. Bare at se ham på TV var for meget. Men hvad er det for en idé om retfærdighed? Dommerne under retsforfølgelsen, Di Pietro og Borelli, har fået en horde af fans. Millioner af mennesker er blevet suget ind i denne proces af ensretning af meninger.

Er det begreb om retfærdighed, som vi skal overveje, anderledes? Hvad skulle det lede til? Det skulle lede os til erkendelsen af, at hvis Craxi og Andreotti er ansvarlige, så er folk som Di Pietro og Borelli det også, for hvor de førstnævnte er politikere, så er de andre dommere. Begrebet om retfærdighed indebærer at sætte et klart skel, imellem dem som støtter og forsvarer magten, og dem som er imod den. Hvis selve magtens eksistens er uretfærdig, og hvis alle forsøg på at udøve retfærdighed fra magtens side ikke viser sig at være andet end selvretfærdigende svindelnumre, så er enhver magthaver, hvor demokratisk indstillet han end er, på den forkerte side af retfærdigheden lige meget hvad han gør.

At opbygge et sådant retfærdighedsbegreb betyder helt klart at man er i færd med at skabe en idé, en idé som man ikke finder i aviserne, som ikke udforskes i noget klasseværelse eller auditorium, som ikke kan ende som en del af en mening, eller lede folk til stemmeboksen. Rent faktisk leder en sådan idé til en indre konflikt. For stillet frem for sin indre domstol spørger man sig selv: »Jamen jeg selv, med min idé om social retfærdighed, hvordan ser jeg på det når det Di Pietro gør, lader til at være godt? Bliver jeg også taget ved næsen? Er jeg også et værktøj for meningsdannelsen, blot et endepunkt for de enorme processer der opretholder magten, og bliver jeg derfor ikke alene deres slave, men også deres medskyldige?«

Endelig er vi nået til det. Vi er nået til vores eget ansvar. For hvis det er sandt, at der for anarkister ikke er forskel på teori og praksis, så vil idéen om social retfærdighed, så snart den flammer op i os, så snart den illuminerer vores hjerner, om så bare for et splitsekund, ikke kunne slukkes. For lige meget hvad vi tænker, vil vi føle os som skyldige, som medskyldige. Medskyldige til en proces af diskrimination, repression, folkedrab og død; en proces vi aldrig igen vil kunne føle os adskilt fra. Og hvordan ville vi ellers kunne definere os selv som anarkister og revolutionære? Hvilken slags frihed ville vi gå ind for, hvis vi gav vores samtykke til de mordere som har magten?

⁴ Italiensk mafiaboss.

Kan I se, hvor anderledes og kritisk en situation det er, for enhver som det lykkes, ved en dyb analyse af virkeligheden eller ved en ren tilfældighed eller et uheld, at lade sin hjerne gennemtrænges af en idé så klar som idéen om retfærdighed? Der er mange af den slags idéer. F.eks. er idéen om frihed ligesådan. Enhver der virkelig tænker over hvad frihed rent faktisk betyder, selv for en kort stund, vil aldrig længere føle sig tilfreds med at gøre noget, som kun gør de situationer de nu befinder sig i, en smule mere frie. Fra det øjeblik af, vil de føle sig skyldige og vil forsøge at gøre noget for at lindre deres lidelser. De vil frygte at de har gjort noget forkert, fordi de ikke har handlet indtil nu, og fra det øjeblik af vil deres liv ændre sig fuldstændigt.

Hvad er det helt grundlæggende, som staten vil have ud af meningsdannelsen? Hvad er det magten ønsker? Jo, selvfølgelig ønsker den at danne bestemte meninger hos masserne, fordi det danner grundlag for at udføre bestemte ting som folkeafstemninger, dannelsen af magtgrupperinger etc. Men det er ikke det eneste som de vil have. De vil have vores samtykke. De vil have vores godkendelse. Og samtykke fås ved hjælp af bestemte redskaber, især af kulturel karakter. F.eks. er skolen en af de anstalter hvor samtykke virkeliggøres, og den fremtidige intellektuelle, og ikke kun intellektuelle, arbejdskraft bygges op.

I dag kræver kapitalismen en anden slags person end den krævede før i tiden. Indtil for nylig var der brug for folk med professionelle færdigheder og en stolthed over sine evner og særlige kvalifikationer. I dag er situationen væsentligt anderledes. Arbejdsmarkedet kræver et meget beskedent kvalifikationsniveau, samtidig med at en række kvaliteter, som stort set ikke eksisterede eller til og med var utænkelige før i tiden, som fleksibilitet, tilpasningsevne, tolerance og evnen til at kunne skride ind under møder, etc., kræves i stedet for.

De enorme produktionsenheder der var baseret på samlebånd, bruger f.eks. i dag robotter, eller er baseret på et ø-koncept; små grupper der arbejder sammen, og som kender hinanden og kontrollerer hinanden, etc. Denne mentalitet finder man ikke kun på fabrikken. Det er ikke bare en »ny arbejder« som de skaber, men et »nyt menneske«; en fleksibel person med beskedne meninger, temmelig kedelige drømme, et væsentligt reduceret kulturelt niveau, fattige sprog-evner, standardiserede læseevner, en begrænset kapacitet til at tænke, og stor kapacitet til at træffe hurtige beslutninger mellem ja eller nej. Som forstår sig på at vælge imellem to muligheder: en gul knap eller en rød knap; en sort knap eller en hvid knap. Det er denne form for mentalitet de er i gang med at skabe. Og hvor skaber de den? I skolerne, men også i dagligdagen.